

H mint három. *H* mint hang. Mint hagyomány. A néma *H* mint nyelv-úr. Halott nyelv, holtában rettenetesen-gazdagon-kérlelhetetlenül visszhangzó. *H* mint hang, de nem az enyém. Hang, hangzás: a tér megérzése; a test, testem a térben, az önérzékelés mint valóságos, elháríthatatlan kataklizma. A nyelv tere, a hagyomány tere, az eleve eldöntött jelentések tere – ha ezek a szavak mondanak még valamit. Ki beszél, amikor éppen megszólalok? Amikor megszólal az én, és azt hallja, egy másik, sőt mások hangján szólalt meg – ki mondja ilyenkor, amit mond? Kinek a hangját hallom, amikor kiáltok, vagy csak fölemelem a hangom, hogy halljanak? Kinek a hangját hallom, amikor senki más nem szól, csak én, és mégsem én kiáltok? Ki a hang, ha az én visszhang?

Három hang

[Horváth Előd Benjámín] Senki, de legalábbis kevesen rontják ilyen áhítatos emelkedettséggel a nyelvet, ráadásul a tiszta forma rettenetes építményén.

Amikor a forma mint rettenet mutatja meg magát, a versíró ember – riadt, tollatlan állat – megérkezik a költészet kapujába. Ott kell várakoznia, amíg világ a világ. Senki nem fog kijönni érte, hogy bevigye.

Tiszta forma: mit is jelent ez? A (tiszta) forma ellenében létrejövő (tiszta) forma? A régi mesterek tudása? A poézis mint mesterség? Ez utóbbit biztosan jelenti, mindazonáltal a „csúf plágium vagy édesem / tendenciózus semmi” (*Szürke ház. Noktürn*) fölszabadító felismerésével együtt. A hangnak mint visszhangnak a meghallása minden bizonnyal megóv attól, hogy a formán uralkodjunk; és megóv attól, hogy a forma szolgálivá legyünk. Megóv saját démonainktól. De legalábbis végigjárhatja velünk az utat, amit nekünk kell végigjárunk. „Ha Bábel tornyát fel tudják építeni úgy, hogy nem hágnak a tetejére – megkapják rá az engedélyt” – egy mondat Kafkától, az „oktávfüzetekből”.

Forma, építmény: téralakzat mindenképpen. Semmi sem idegenebb az otthonnál vagy otthonosnál. Ott van egyfelől „sok belső kobold”, vannak olyan szavak és szerkezetek, mint „talmi”, „keszeg allé”, „televény”, „bús lágy”, és hát „körülteled sok bizarr rokon, nyomatják, / nyomatják egyre, ezt vagy azt szeded, / s egy huss és helyrejösz”, „meg sok más szar”. És ott van, másfelől, a hajnali részegség mint zérus pont, de semmi áhítat, hanem a(z élet-)kor szexuális és szörnyű identitás-traumái („Nyak, ujjak, haj. Zihál, de jó. Az is. / Egy újabb stáció, ez vagy te egyre. / Hamar kifárad. Nézed egy kicsit, / amíg felöltözik. / Aztán a csendje.”) – az Isten és apánk előtti bűnösség *versus* „az utca és te pertu”. Nem vicces. Semmi áhítat, meg hát ez az „egyfelől” és „másfelől” sem választható el, sem így, sem másként, ahogyan az „én” és egy másik „én” hangja sem egymástól: „mennyi én”. A tudat hasadva tágul, a metrumok meg mintha utolsó, egyetlen visszhangként jönnének velünk, ehhez a ritmushoz igazítva léptünk talán még visszatalálhatunk, csak lenne hova: „bús lágy pillém ködlene kontúrként szemem élén / benne forog még kábulat árnyán lassan a kozmosz”. A *Hajnali részegség* újraírhatatlansága, a járhatatlan, mert jól bejárt út

feltörése („egy macskakőben mennyi tervezet”), meg a „vak űr” és a „morbid” kétszer is, egyik alkalommal a „magán-ökör” mellett éppen, és hát valamennyi sorban és élve csonkolt szóban, tulajdonképpen mindenütt: „Két hét talán, vagy még több volt, / levonva most a konzekvenciát, piát, / úgy látom én, barátom, hogy a porb. / mégis egy nagy ismeretlen és így tovább.” (*Töredékek. Egy betegség és környéke*)

[Jancsó Noémi] Ott kezdődik a vers egy „szörnyű” példamondatnál, amikor a „rongyos latin tankönyv” úgy szólal meg, hogy a holt nyelv – melyik nem az? – hangján saját kiáltásunkat halljuk. Egyszerre kitáruk elöttünk az eltűnt idő. Valami történik, nem mindig tudjuk, hogy mi, csak éppen megmutatkozik benne, bennünk a lezárt gondolt múlt például, unalomig ismert igeidőként is akár, „prózaifinitivus” alakjában.

Az idő megnyílása, az infinitivus dalamtalan, fenyegető sziszegése („Fuisse... isse... ssssszzzzze”): bizony nincs annál rettenetesebb. És nincs annál fölemelőbb. Ez a kolosszális véletlen, kőbe botlani például, vagy visszanyerni hirtelen a látást, mint a vers Homérosza, aki miután az elbeszélő költészet nyelvén a fikció terébe emelte a történelmet, most „mintha látná / Trója vesztét / Mítoszok világát látná / És eközben, mindeközben / Lassan a valóra eszmélt.”

De hát mi a való? A mítosz nem az? És holtában a (latin vagy görög) nyelv nem a realitás része? „A példamondat nehézkes ódon dallamát”, a tudható, megérthető, tanítható és megtanulható zárt és olykor végtelenen visszhangtalan terében, ahol a mintamondatok a személyes megszólalást teszik lehetetlenné (lásd ehhez Ionesco dramaturgiáját), az „összerogyant”, tőlünk megkülönböztethetetlen és végtelenül idegen „Homerus” hangján szólal meg a nyelv: „Kitátotta ráncos száját s zóra bírta / Őnmagát”. (*Dicitur Homerus caecus fuisse*)

Az örök változásban a változatlan, az örök változatlanban a változást fölta-
karó idő, ez a tengerparti („világóceán” [*Jegyzetek Stefan Caltia festőművész kiállításáról*]) privát epifánia ismét csak a személyes létezés eseményét teszi mérhetetlenül fölfokozottá, és amiképpen a poézis ritmusa visszhangoztatja a nyelvet, ugyanúgy az önfelismerés élessége a lehető legszemélyesebben megjelöli az időt: „gyümölcsragó szép haldokló / ne vedd szívedre nehéz / elnagyolt szívedre / a sorsot mert nincs / mármint a sors / az görög találmány / számodra évek vannak / napok / hónapok / gyógykezelések / és gyógykezelések közti / időszakok”.

Az idő és az időtlenség a közeljövő halálélményében, a „közöttségben” fokozódik fel, az itt-ben és most-ban a mindenkori és az örökkévaló mutatja meg magát, de nem pusztán az eltűnésben és lezárdásban, hanem az odaadó várakozásban („messenger-ablakok”) és a másiban való beteljesedés kockázatában: „– A bőrömbé betűket vések, / D.L., piros festékekkel, hic, nunc, / Semper... amíg elenyészek.” (*Hic. Nunc. Et semper.*)

[Visky Zsolt] „Egyre közelebb vagyunk egymáshoz, / mint az emeleti ablakom, meg / a járda.” Semmit, semmit nem lehet tudni a másik emberről. A tőlünk legkülönbözőbb, hozzánk legközelebb álló Másikról tudhatunk a legkevesebbet, hacsak nem a test, a testünk tudásával. Átváltozó és átváltoztató ismeret, vakító ragyogás. „Tudom, hogy ami voltam, / A testem által voltam, / És tudom, hogy ami leszek, / A testem által leszek.” (Walt Whitman).

A *Pas de deux* című vers extatikus találkozás a testtel. Nem a saját testemmel és nem a másikéval, hanem a testtel, amely, de persze *aki*, amíg tekintet és lélegzet, soha nincs egyedül. Csakhogy nem egyedül lenni még jelenthet különállást, jelenthet bejárhatatlannak tetsző távolságot és idegenséget, a *pas de deux* táncában azonban a

nő a férfi, a férfi pedig a nő visszhangjaként jelenik meg. Az extázis a kibillenés pillanata, kimozdulás a magamra határoltból: az időt – múltat, jelent, jövőt – mint korlátot egyszer csak ismerős kiterjedésnek érzékeljük, de sohasem önmagunkban, és nem is a másiban, hanem egy harmadikban, amelyben a kettő eltűnik. Nem is az ismeretlen harmadik érzékelése, hanem az eltűnés mindig jelen idejű, de időt nem érzékelő eseményében *megyünk át* valami egészen másba. A vakító ragyogást – „Tisztán látni, / hályog nélkül sokszor végleges / hályoggal kell.” (*Első levél a maradékokhoz*) – a gyermekek nyelvét, tüneményes nyelvbotlásait idéző hangnem követi, mintha már nem törekednénk a leírás pontosságára, mert a pontosság ebben a töredékességben és a pontosítás konok, eltökélt és szelíd feladatában, a versforma és életforma mindig traumatikus találkozásában mutatkozik meg. A töredékforma hagyományos értelemben is önátadó törekvés az egyszerűsége, valamiféle nyelvi *via negativa* bejárására, amikor az írás az ismétlések és önismétlések, idézetek és átírások stációin át eljut a megismételhetetlenül megtörté-
nőhöz: „Megtanultam fehér bot nélkül / csukott szemmel járni / ... / rátaláltam / az arcára”. Majd ismét, egy újabb töredékben a fényességgel párban álló vakság motívuma, az éles Petri György-képet idézve: „Dolgokba ütközve is úgy / élünk, mintha nem ütköznénk / dolgokba. / Nem forog velünk semmi, vagy / nagyon lassan, ha mégis, / két éve már, szinte három, mintha / csak a napsütötte sávon”. Sohasem fölfelé stilizálni, megemelni a nyelvet a poézis szent egébe, és sohasem lefelé, valamiféle kimódolt mesterségességbe – mintha bizony ez mutatkoznék saját útnak: „Kevés az, amit érthettek. És rendjén van tulajdonképpen, hogy hiába / a sok kötőszó, kérdés. A dolgok / mélysége, tartása, hogy nem / érinthető ésszel, sem pedig mással.”

Visky András